

תרומה ולא קאמר מדרס למעשר, הא מדרס נגיעה הוא, ולענין נגיעה ליכא מעלה במעשר מצחולין ע"ש. ועיין מש"כ בזה במקדש דוד ח"ג (סימן מ' אות ד').

דף ב' ע"א

נפלה מעפרתו ב'. פירש"י סודר. ונפ"י ר"ח כתב, מעפרתו פ"י מנפחתו. וכעין זה כתב הרמב"ם בפיהמ"ש כלים (רפכ"ט), סודרין מנפחות הקטנות ע"ש. ועיין מה שכתבנו במו"ק (טו א) בד"ה מזורע מהו בדברי תורה.

והתניא הושיט ידו בסל והסל על בתיפו והמגריפה בתוך הסל ב'. תיבות "הושיט ידו בסל", אין להם ענין כאן, ואכן בתוספתא טהרות (פ"ח ה"ט) וכן בוצחים (נ"ט א) לימנהו להני תיבות. ובוצחים שם אימא עודהו הסל על ראשו ומגריפה בתוכו כו'. וכ"ה בדק"ס כאן. וכתב שם בהגהות (אות פ'), ואולי דרבותא אשמעינן דאף שהוא על כתיפו היסח הדעת פוסקת דה ע"ש. ונראה דהחידוש הוא יותר, דכשהוא על כתיפו והיה בלבו לשמור על הסל, הרי הוא נזהר לכל יגש מאן דהוא לסל, וא"כ גם המגריפה א"א שיטמא, מ"מ כיון שלא היה בלבו על המגריפה, המגריפה טמאה.

וב"ש בשמעתי וכן בתוספתא שם "על כתיפו", ואילו בוצחים שם הנוסח הסל על ראשו. נראה דנוסחת על כתיפו עדיפה, דכן הדרך לשאת משא על הכתף, ואין הדרך לשאת משא על הראש כמ"ש בשבת (נ"ב א). וכן נמצא במד"ר שמות (פ"ה, יד) הייתי נותן הסל והמגריפה על כתיפו. וכ"ה הלשון על כתיפו בכ"מ, בכורים (פ"ג מ"ד) נוטל הסל על כתיפו כו'. יומא (לה ז) נוטל נאד של קמח על כתיפו כו'. סוכה (י"ב א) אדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו. כתובות (ס' א) אפילו חבילתו על כתיפו, ועוד הרבה. איברא מצינו גם משוי על הראש, עיין ב"מ (ק"ה ז) היה נושא משאוי על ראשו כו', ומוקי לה שם במשאוי של ארבעה קבין, דהיינו משא כבד, ובמשא כבד הדרך לשאת על הראש כמ"ש הרמב"ם בזה' שבת (פ"ג ה"ד) ע"ש.

אין והתניא ב'. פ"י צניחא. צהליכת עולם (שער ז' דף ו' ע"ב) כתב, כל היכא דאיתמר והמנן והתניא קושיא היא ולפרוכי קאמי, ופעמים תמלא

והתנן והתניא סיוע, וההפרש שיש צניחא שאתו שהוא קושיא כתיב בלא אל"ף וצניחא קרינן ליה, ואותו שהוא סיוע כתיב בלא"ף והא תניא וצניחא קרינן ליה. וכן אומר רש"י ז"ל בפ"ק דצ"ק (יא א) והא תניא צניחא גרסינן ליה, וכן בהרבה מקומות, והכי קאמר והא תניא והא לך סיוע וסעד מדתני וכו' ע"ש. וכ"כ בשיטה מקובצת ב"ה (כה א), והא תניא גרסינן וכן הוא בספרים, ולא גרסינן והתניא, משום דאין קושיא אלא סיוע הוא שמציא רב נחמן לדבריו מן הצריחא ע"ש.

והנה דברי רש"י צ"ק שהציא ההליכות עולם שכתב והא תניא צניחא גרסינן ליה, לימא לפנינו ברש"י שם, אלא כתב והתניא צניחא. ומה מוכח היפך הכלל הנזכר. ועיין בשדי חמד (מער' ו' כלל יז) שהציא מהמגיה בספר משק ביתי (סימן קע"א) שהעיר בזה. וכתב ובהכרח ז"ל שכן היו גורסים בדברי רש"י, ואומר אני דלפי זה יש ללמוד מדברי רש"י שכוונתו לתקן הגירסא ולגרוס והא תניא, שאם אין חילוק בהגירסא כי אם בהקריאה, היה ז"ל צניחא קרינן ע"ש. ובמחכ"ת אין דבריו מוכרחים, ואף אם כתב רש"י צניחא גרסינן ליה, אינו מוכרח דבא לשנות הגירסא. וכן מצינו ברש"י סנהדרין (יג ז) ד"ה צידא ממש, בלשון צעיא גרסינן ליה. וברש"י וצחים (קי ז) ד"ה צחג קאמר, בלשון קושיא גרסינן ליה. הרי שכתב "גרסינן" אף שאין שינוי בגירסא אלא בפירושו בלבד. [וכבר כתבנו בזה לעיל (ב' ז) בתוס' ד"ה תקנתם ע"ש].

וברן מהריק"א ז"ל צהליכות עולם שם, כתב ע"ד ההליכות עולם, מ"ש כל היכא וכו', יש יוצאים מן הכלל בפ"ק דצ"ק (יא א) והתניא אחרים אומרים כו' פירש"י ז"ל צניחא, אעפ"י שמצינו גירסא באל"ף. וכן בפרק צנות כותים (נדה לה ז) וכן בפרק החולץ (יבמות מז ז) ובפרק דס חטאת (וצחים נ"ד א) ע"ש. ונראה מדבריו שקיבל לדברי ההליכות עולם שבמקום שהוא צניחא אמר והא תניא, רק כתב שיש יוצאים מן הכלל הזה ואף שהוא צניחא אמר והתניא, וציין לד' מקומות. והדברים ז"כ, דאנכי הוואה אחר החיפוש דהוא צהיפך, דברוב ככל המקומות צ"ס והם כשצעים במספר, אמר "והתניא" בלשון צניחא, ויוצאים מן הכלל מלאתי רק בשני מקומות, מכות (י' ז) וצחים (קיז א), דאמר והא תניא בלשון צניחא, וז"כ.

ואם שחטו ואחרים עומדין על גבן מתחילה ועד סוף שחיטתן כשרה. ויראה לי דוקא בשאומן אחרים מתכוונים ליתן לב על שחיטתן, ואם לא כן הרי אמרו לענין טהרות במס' חגיגה חזקה אין אדם משמר מה שציד חזירו. ומכל מקום אפשר שצטטוהו החמירו ע"ש. והוא כדבריו כאן שדוקא צטטוהו אמרו כן שפוסל אף בהיסת הדעת בלצד.

ויש להוסיף עוד, דלא שייך למימר אין אדם משמר מה שציד חזירו גבי מלה ושחיטה וכדומה, דהנה לא אמרו שאין אדם יכול לשמר מה שציד חזירו, אלא "חזקה" אין אדם משמר כו', היינו שכן הוא טבעו של אדם שאינו משמר מה שציד חזירו ומסית דעתו ממנה. ואפילו עומד וכוות ששמר מה שציד חזירו ולא הסיח דעתו הימנו, לא מהני גבי טהרות שאינו דבר שאפשר לצרר והעמידו אותו על חזקתו. משא"כ גבי מלה ושחיטה וכדומה בחש"ו ואחד עומד על גביהן לשמרן, משום שידע שהם אינם בני דעת לשמור ולכן עומד על גביהן, מסתבר דשמירתו מהני. ומלפני קצרה כזו באור שמה ה' פרה אדומה (פ"ט הי"ו), שכתב לצד דעת ר' אליעזר במשנה (פרה פ"ז מ"י) המוסר מימיו לטמא כשרין, דכיון שהוא טמא אין הצעלים מוסרין לו לגמרי לשומרו ולכן מהני שמירת הצעלים. ואף דאמרו בחגיגה אין אדם משמר מה שציד חזירו, הכא דהצעלים יודע שהשומר טמא שפיר משמר ע"ש. והכי נמי בלישת מלה ע"י חש"ו, מהני שפיר שמירת העומד על גביהן.

אלא דבאור שמה שם בסוף דבריו כתב דדעת הת"ק במשנה פרה שם נראה דלא מחלקי בהכי ואף בטמא אין משמר מה שצידו. והולך לזה, דאל"ה מאי פריך בשמעתין מחמירו ופועליו דשם יודע שהן טמאים ושפיר משמר מה שציד חזירו. ועל כרחך דפריך לדעת ת"ק דפליג על קצרה זו. ולעג"ד אינו מוכרח, דהנה זה פשוט דמ"ש ר' אליעזר המוסר לטמא מימיו כשרין דמהני גם שמירת הצעלים, מיירי כשהצעלים עומדים שם ומשמרים, דאל"ה הרי גם במלאחוריו המים נפסלו כמ"ש במשנה פרה (פ"ז מ"ה), וכ"כ התפארת ישראל שם דמיירי שהצעלים שם. משא"כ בצרייתא דחמירו ופועליו כו', דקמני אע"פ שהפליג מהן יותר ממיל כו', וכיון שהפליג מהן איך יהי שמירתו.

וע"ע בשדי חמד שם, שהביא מספרי אחרונים שהקשו על כלל זה, מהמבואר בהרבה מקומות במלמוד דליחא לכלל זה. וכתב דכוונת צעלי הכלל הזה הוא שכן צריך לגרוס "והתיא" על קושיא "והא תניא" לסייעתא, וכשנמצא בהיפך צריך למקן ולהגיה ע"ש. ולעג"ד גם השדי חמד לא העלה בדעתו, שלפי דבריו נטמן להגיה בעשרות מקומות בש"ס, וזה לא מסתבר כלל. וע"ע בספר דברי סופרים (כלל פ').

א"ר ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים כו'. עיין מה שכתבנו במס' שבת (יב ז) דד"ה ולא יקרא לאור הנר כו'.

חזקה אין אדם משמר מה שביד חבירו. במנחת חינוך (מנחה י'), עמד בענין מלה שצריכה שימור לשמה, ומבואר בראשונים דלא מהני באחר שעומד על גביו, אלא העושה המעשה בעצמו כגון הלש והאופה צריכים שיכוונו לשם מלה, ולכן אם לשה גוי או חרש שוטה וקטן וישראל עומד ומשמרה לא מהני. וכתב המנחת חינוך דהוא מדין המבואר כאן דאין אדם משמר מה שציד חזירו, ולכן כיון דאמרה תורה ושמרתם את המצות, דצריך לשמור מחימוץ והשימור מחימוץ יהיה לשם מצת מלה, צריך שהעושה המעשה וצידו העיסה הוא צריך לשמור, אבל שמירה של אחר לא מהני, דזה הוי חזקה שאינו משמר מה שציד אחר ע"ש.

והנה במאירי כאן כבר הביא כן בשם קצת מפרשים, שלא להניח נכרית ללוש עיסה של מצות מלה בפסח אף בישראלית עומדת על גבה, שאין שימור צמיד חזירו, ולמדו כן ממ"ש כאלן חזקה אין אדם משמר מה שציד חזירו. וכן הביא שיטה זו המאירי בפסחים (מ' א). והמאירי כאן דחה דבריהם וכתב, ואין זה כלום שכל שהוא תלוי בחימוץ לצד אין היסח הדעת פוסל, וטהרות הוא שנטמאו בהיסת הדעת אבל לא עיסת מלה ויין נסך ע"ש. וראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"צ (סימן ג') שהביא דברי המנ"ת, וכתב לדחות דבריו, דגבי מלה כיון דכל מצות השימור הוא לשמור שלא יחמץ, שפיר י"ל דסגי באופן שהוא צטוח מחימוץ ואף ע"י שימור של אחר, וגבי טהרות שאני שהחמירו בשמירתן צממה דברים ואף בהיסת הדעת בלצד ע"ש.

והן הן דברי המאירי. וראיתי עוד לרבינו המאירי בחולין (ב' א), שכתב בחרש ושוטה אין מוסרין להם לשחוט,